

Marcin Orlicki

Ochrona tymczasowa w umowach ubezpieczenia

Artykuł dotyczy ochrony tymczasowej, która udzielana jest przed zawarciem docelowej umowy ubezpieczenia. Ochrona ta wynika z faktu zawarcia tymczasowej umowy ubezpieczenia, która kreuje odrębny stosunek prawny; jego byt prawny jest, co do zasady, niezależny od stosunku prawnego wynikającego z umowy docelowej. Nawet gdy do zawarcia umowy docelowej nie dojdzie, powinny zostać spełnione świadczenia stron tymczasowej umowy ubezpieczenia (w tym świadczenie pieniężne ubezpieczyciela w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego oraz świadczenie ubezpieczającego polegające na zapłaceniu składki).

Słowa kluczowe: ochrona tymczasowa, umowa tymczasowa, umowa docelowa, składka ubezpieczeniowa.

1. Uwagi ogólne

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie analizy prawnej konstrukcji tzw. ochrony tymczasowej w umowach ubezpieczenia. Pojęcie to nie występuje, co prawda, w żadnym z aktów prawnych, lecz jest często spotykane w praktyce – przede wszystkim w umowach ubezpieczenia na życie.

Ochrona tymczasowa świadczona jest wówczas, gdy życzeniem i potrzebą ubezpieczającego jest to, by ochrona ubezpieczeniowa powstała natychmiast po złożeniu przez niego wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia, a ubezpieczyciel chce życzenie takie spełnić. Nie mogąc w krótkim czasie dokonać weryfikacji ryzyka i określenia zakresu ubezpieczenia, który będzie obowiązywał przez cały okres, na który umowa ma zostać zawarta, ubezpieczyciel nie zawiera jednak z ubezpieczającym umowy w kształcie odpowiadającym wnioskowi, lecz umowę tymczasową. Czas jej trwania jest z założenia znacznie krótszy od czasu, na który miała być zawarta umowa docelowa. Niekiedy również zakres ubezpieczenia (kształt ochrony ubezpieczeniowej świadczonej przez ubezpieczyciela) w umowie tymczasowej jest węższy niż wnioskowany zakres ubezpieczenia, który ma wynikać z umowy docelowej (chodzi w szczególności o węższy zakres ryzyka i niższą sumę ubezpieczenia).

W niektórych przypadkach (w szczególności w ubezpieczeniach na życie) ochrona tymczasowa nie wynika z przekazanych ubezpieczycielowi szczególnych potrzeb ubezpieczającego, lecz jest standardowym elementem relacji ubezpieczyciela z każdym podmiotem wyrażającym chęć zawarcia umowy ubezpieczenia danego rodzaju. Chodzi o zwiększenie użyteczności umowy ubezpieczenia poprzez objęcie ochroną ubezpieczeniową okresu bezpośrednio następującego po wyrażeniu przez ubezpieczającego stanowczej woli zawarcia umowy ubezpieczenia (a niekiedy również po zapłaceniu składki ubezpiecze-

niowej). Bez wątpienia, zapewnienie ubezpieczającego o tym, że bezpośrednio po złożeniu wniosku ubezpieczyciel „z własnej inicjatywy” będzie świadczył ochronę tymczasową, wzmacnia przekaz marketingowy i podbudowuje obraz ubezpieczyciela jako wiarygodnego i przyjaznego klientom kontrahenta.

W polskiej literaturze ubezpieczeniowej opracowania dotyczące ochrony tymczasowej mają charakter opisowy. Stanowią one raczej przegląd rozwiązań spotykanych w praktyce niż analizę ich legalności, charakteru prawnego i konsekwencji. Warto więc podjąć próbę zbadania instytucji prawnej ochrony tymczasowej w świetle obowiązujących przepisów dotyczących umowy ubezpieczenia i działalności ubezpieczeniowej.

2. Pojęcie ochrony tymczasowej

Konstrukcja ochrony tymczasowej polega na udzielaniu przez ubezpieczyciela ochrony ubezpieczeniowej w czasie następującym po złożeniu przez potencjalnego ubezpieczającego oferty zawarcia umowy ubezpieczenia i trwającym aż do chwili, gdy oferta ta zostanie przez ubezpieczyciela przyjęta lub odrzucona, albo też do innej określonej przez strony chwili.

Ochrona tymczasowa jest bez wątpienia ochroną ubezpieczeniową. Zgodnie z treścią art. 12 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej¹, zakład ubezpieczeń udziela ochrony ubezpieczeniowej na podstawie umowy ubezpieczenia zawartej z ubezpieczającym. Nie ma więc i nie może być innej podstawy prawnej dla udzielania przez ubezpieczyciela ochrony, jak tylko zawarta z ubezpieczającym umowa ubezpieczenia.

Należy zatem wnioskować, że ochrona tymczasowa ma zawsze swoje źródło w umowie ubezpieczenia. Wniosek taki stoi jednak w sprzeczności z powszechnym rozumieniem pojęcia ochrony tymczasowej, które zakłada, że jest ona udzielana w czasie, gdy „nie wiadomo jeszcze, czy umowa w ogóle zostanie zawarta”². Często ochronę tymczasową traktuje się więc jako szczególny gest ze strony zakładu ubezpieczeń, którego podstawą nie jest żadne zobowiązanie ubezpieczyciela, lecz jedynie jego dobra wola.

Bez wątpienia taki sposób postrzegania ochrony tymczasowej jest niewłaściwy. Błędny sposobem patrzenia na ochronę tymczasową jest również upatrywanie w niej świadczenia, którego źródłem jest jednostronne zobowiązanie ubezpieczyciela do świadczenia ochrony ubezpieczeniowej w okresie poprzedzającym zawarcie umowy ubezpieczenia, niezależne od woli ubezpieczającego³. Podejmowanie jednostronnych zobowiązań do świadczenia ochrony ubezpieczeniowej nie mieści się w katalogu czynności ubezpieczeniowych, określo-

¹ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 950, 1289).

² E. Stroiński, *Ubezpieczenia na życie – teoria i praktyka*, Warszawa 2003, s. 391.

³ W literaturze niemieckiej podkreśla się, że ochrona tymczasowa nie jest nigdy następstwem złożenia jednostronnego oświadczenia przez ubezpieczyciela, lecz zawarcia samodzielnej umowy ubezpieczenia. Do błędnego wniosku, że chodzi o jednostronną czynność prawną ubezpieczyciela, mogłoby prowadzić powszechnie używane w niemieckiej praktyce ubezpieczeniowej określenie *vorläufige Deckungszusage* (tymczasowa obietnica pokrycia)

nym w art. 3 ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Ubezpieczyciele nie mogą składać oświadczeń o zobowiązaniu się do objęcia kogokolwiek ochroną ubezpieczeniową, jeśli oświadczenie takie nie jest częścią składową procedury zawarcia lub wykonania zawartej wcześniej umowy ubezpieczenia. Nigdy więc nie może być świadczona ochrona ubezpieczeniowa (w jakimkolwiek zakresie i przez jakikolwiek czas), gdy nie została zawarta umowa ubezpieczenia zobowiązująca do jej świadczenia.

Wychodząc z założenia, że świadczenie ochrony ubezpieczeniowej wynika zawsze z zawartej umowy ubezpieczenia i prawnie niedopuszczalne są jakiegokolwiek rozwiązania odmienne, można dojść do wniosku, że ochrona tymczasowa występuje i występować może tylko wówczas, gdy **została już zawarta umowa ubezpieczenia**.

3. Umowa ubezpieczenia skutkująca świadczeniem ochrony tymczasowej (umowa tymczasowa) a umowa ubezpieczenia skutkująca świadczeniem ochrony pełnej (umowa docelowa)

Ochrona tymczasowa z pewnością nie wynika z docelowej umowy ubezpieczenia⁴. Między ubezpieczającym a ubezpieczycielem musi istnieć konsensus dotyczący świadczenia ochrony tymczasowej **przed rozpoczęciem świadczenia ochrony wynikającej z umowy docelowej**.

Próby tworzenia konstrukcji prawnej, w której źródłem ochrony ubezpieczeniowej świadczonej przed zawarciem docelowej umowy ubezpieczenia jest sama ta umowa, nie mogą się powieść ze względu na treść art. 806 § 2 k.c. Przepis ten służy zwalczaniu nieuczciwych manipulacji, związanych z wykorzystywaniem wiedzy jednego z kontrahentów o zajściu wypadku ubezpieczeniowego w okresie poprzedzającym zawarcie umowy ubezpieczenia. Norma prawna wynikająca z tego przepisu zakłada, że objęcie ubezpieczeniem okresu poprzedzającego zawarcie umowy jest bezskuteczne, jeżeli w chwili zawarcia umowy którakolwiek ze stron wiedziała, lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że wypadek zaszedł lub że odpadła możliwość jego zajścia w tym okresie.

Konstrukcja zakładająca, że przesłanką istnienia ochrony tymczasowej jest zawarcie przez strony umowy docelowej, pozwalałaby na manipulacje, o których mowa w art. 806 § 2 k.c. Niezawarcie docelowej umowy ubezpieczenia powodowałoby unicestwienie ochrony ubezpieczeniowej ze skutkiem *ex tunc*. Ubezpieczyciel mógłby więc łatwo uwolnić się od odpowiedzialności wynikającej z ochrony tymczasowej (w szczególności w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego) poprzez odmowę zawarcia umowy docelowej. Z drugiej strony ubezpieczający (w razie gdy wypadek ubezpieczeniowy nie zaszedł w okresie

– H.-L. Weyers, M. Wandt, *Versicherungsvertragsrecht*, München – Unterschleißheim 2003, s. 73, J. Prölss, D. Klimke (w:) J. Prölss, A. Martin (red.) *Versicherungsvertragsgesetz – Kommentar zu VVG, EGVVG mit RomI-VO, VVG-InfoV und Vermittlerrecht sowie Kommentierung wichtiger Versicherungsbedingungen*, München 2010, s. 430–431,

⁴ Określenie „docelowa umowa ubezpieczenia” dotyczy umowy ubezpieczenia, która może zostać zawarta przez strony po zakończeniu okresu świadczenia ochrony tymczasowej.

świadczenia tymczasowej ochrony ubezpieczeniowej) mógłby odmówić zawarcia docelowej umowy ubezpieczenia i zażądać zwrotu zapłaconej składki (na podstawie art. 813 k.c.).

Należy więc uznać, że jedyną satysfakcjonującą konstrukcją prawną tłumaczącą fenomen ochrony tymczasowej, jest konstrukcja **tymczasowej umowy ubezpieczenia**, z której ochrona ta wynika. Zawierając ją ubezpieczyciel i ubezpieczający godzą się na to, że ochrona ubezpieczeniowa świadczona będzie przed zawarciem umowy docelowej i zarazem niezależnie od tego, czy umowa docelowa zostanie w ogóle zawarta. Strony zdają sobie również sprawę z tego, że nie zostały jeszcze zdeterminowane warunki docelowej umowy ubezpieczenia (ani w odniesieniu do zakresu docelowej ochrony ubezpieczeniowej, ani też w odniesieniu do wysokości składki). Nie ma również żadnych wątpliwości co do tego, że fakt ewentualnego zajścia wypadku ubezpieczeniowego w okresie świadczenia ochrony ubezpieczeniowej będzie stronom znany w momencie zawierania umowy docelowej (co uniemożliwia korzystanie z konstrukcji prawnej określonej w art. 806 § 2 k.c.).

Ochrona tymczasowa ma zawsze swoje źródło w innej umowie ubezpieczenia niż ochrona docelowa. Mamy więc do czynienia:

- albo z jedną tylko umową ubezpieczenia: umową tymczasową (jeśli nie dojdzie do zawarcia umowy docelowej) albo też
- z dwiema umowami: umową tymczasową i umową docelową (jeśli dojdzie do zawarcia umowy docelowej).

Umowa tymczasowa i umowa docelowa pozostają w pewnym związku. Polega on na tym, że obie te umowy:

- mają tożsame podmioty;
- mają ten sam przedmiot (z zastrzeżeniem, że ryzyko objęte umową tymczasową może pokrywać się z ryzykiem objętym umową docelową lub też może być jedynie częścią ryzyka objętego tą umową);
- okres świadczenia ochrony ubezpieczeniowej wynikający z umowy tymczasowej poprzedza okres świadczenia ochrony ubezpieczeniowej wynikający z umowy docelowej).

Umowa tymczasowa nie jest umową, przez którą ubezpieczyciel lub ubezpieczający zobowiązują się do zawarcia docelowej umowy ubezpieczenia (art. 389 k.c.). Nie ma żadnych podstaw, by umowę tymczasową traktować jako umowę przedwstępną – po jej zawarciu zawarcie umowy docelowej nie staje się ani trochę bardziej prawdopodobne i nie jest objęte zobowiązaniem ani ubezpieczyciela, ani też ubezpieczającego.

Umowa tymczasowa nie determinuje również w żadnym stopniu warunków umowy docelowej. Przypomnieć trzeba w tym miejscu, że powodem, dla którego strony zawarły umowę tymczasową, a nie od razu umowę docelową, jest właśnie niemożność natychmiastowego określenia warunków umowy docelowej.

Rzecz jasna, zawarciu umowy tymczasowej mogą towarzyszyć porozumienia dotyczące obowiązku zawarcia umowy docelowej lub określenia niektórych

jej postanowień. Porozumienia te nie są jednak immanentną częścią umowy tymczasowej.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że ochrona tymczasowa w ubezpieczeniach na życie ma węższy zakres niż ochrona docelowa. Niekiedy wskazuje się, że dotyczy ona wyłącznie śmierci osoby ubezpieczonej wskutek nieszczęśliwego wypadku⁵. Takie określenie zakresu ochrony tymczasowej ma swoje uzasadnienie w tym, że ubezpieczyciel zawierając taką umowę natychmiast po złożeniu mu oferty pozbawiony jest możliwości poznania charakterystyki przejmowanego ryzyka. Musi więc postępować ostrożnie i zabezpieczać się przed ewentualnością przejścia ryzyka nadmiernego lub nieadekwatnego do pobranej składki ubezpieczeniowej.

Należy wszakże pamiętać, że niekiedy mimo braku możliwości natychmiastowej oceny ryzyka, ubezpieczyciel gotów jest udzielić ochrony w pełnym zakresie, zaś różnica między umową tymczasową i docelową polega wówczas wyłącznie na tym, że umowa tymczasowa obejmować ma okres krótszy (który wszakże może zostać „uzupełniony” w taki sposób, że obejmować będzie pełny okres ubezpieczenia przewidziany w ofercie złożonej ubezpieczycielowi).

W okresie świadczenia ochrony tymczasowej ubezpieczyciel może dokonywać wszelkich czynności, na które, zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego, właściwy jest czas „przed zawarciem umowy”. Ochrona tymczasowa nie jest bowiem fragmentem okresu ubezpieczenia wynikającego z umowy docelowej, lecz czasem poprzedzającym ten okres. Oznacza to, że w czasie świadczenia ochrony tymczasowej ubezpieczyciel może skutecznie (tzn. ze skutkiem odnoszącym się do stosunku prawnego wynikającego z umowy docelowej):

- doręczyć ogólne warunki ubezpieczenia dotyczące umowy docelowej (art. 384 § 1 k.c.);
- przedstawić różnicę między treścią umowy docelowej a ogólnymi warunkami umowy (art. 812 § 8 k.c.);
- zapytywać ubezpieczającego lub ubezpieczonego o okoliczności dotyczące ryzyka objętego ubezpieczeniem docelowym (art. 815 § 1 k.c.).

Wspomniany w art. 812 § 4 k.c. trzydziestodniowy (w przypadku ubezpieczających będących przedsiębiorcami – siedmiodniowy) termin na odstąpienie od umowy ubezpieczenia powinien być liczony odrębnie w odniesieniu do umowy tymczasowej i umowy docelowej. Również terminy, o których mowa w art. 833 i 834 k.c. należy traktować odrębnie. Oznacza to, że w przypadku samobójstwa ubezpieczonego ubezpieczyciel nie jest zwolniony z obowiązku świadczenia z ubezpieczenia na życie (docelowego), jeżeli samobójstwo to nastąpiło po upływie dwóch lat od zawarcia umowy docelowej. Gdy minęły już dwa lata od zawarcia umowy tymczasowej, a nie minęły od zawarcia umowy docelowej, ubezpieczyciel nie mógłby zgłosić zarzutu samobójstwa ubezpieczonego wobec uposażonego z tytułu umowy tymczasowej, mógłby zaś to

⁵ A. Tadla, *Umowa ubezpieczenia na życie*, Warszawa 2000, s. 74.

uczynić wobec uposażonego z tytułu umowy docelowej (chyba, że warunki umowy docelowej stanowią inaczej). Podobnie rzecz się ma z zarzutem nieprawdziwych informacji udzielonych ubezpieczycielowi przy zawieraniu umowy ubezpieczenia.

Uznanie, że umowa tymczasowa i umowa docelowa kreują dwa oddzielne stosunki prawne ubezpieczenia ma również i ten skutek, że ewentualne uszczuplenie sumy ubezpieczenia (sumy gwarancyjnej) w okresie świadczenia ochrony tymczasowej nie ma wpływu na wysokość tej sumy w ubezpieczeniu docelowym. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, by strony umowy ubezpieczenia uregulowały tę kwestię odmiennie w treści wiążącej je umowy ubezpieczenia (tymczasowej lub docelowej) lub ogólnych warunków ubezpieczenia.

Fakt niezawarcia umowy docelowej w żaden sposób nie oddziałuje na roszczenia stron wynikające z tytułu umowy tymczasowej. Jeżeli więc w okresie ochrony tymczasowej zaszedł wypadek ubezpieczeniowy objęty tą ochroną, ubezpieczyciel zobowiązany jest do zapłaty świadczenia pieniężnego nawet wówczas, gdy nie doszło do zawarcia umowy docelowej. Podobnie rzecz się ma z obowiązkiem zapłacenia przez ubezpieczającego składki za ochronę tymczasową w sytuacji, gdy nie doszło do zawarcia umowy docelowej.

4. Obowiązki ubezpieczyciela wynikające z faktu zawarcia umowy tymczasowej

Umowa tymczasowa jest umową ubezpieczenia w pełnym tego słowa znaczeniu i z pełnymi konsekwencjami prawnymi wynikającymi z faktu jej zawarcia i obowiązywania. Prawda ta, choć oczywista, bywa niekiedy niedostrzegana, zaś nakazy prawa związane z faktem zawarcia i trwania umowy ubezpieczenia – niewypełniane. Chodzi w szczególności o:

- obowiązek doręczania konsumentowi ogólnych warunków ubezpieczenia tymczasowego przed zawarciem tymczasowej umowy ubezpieczenia (art. 384 § 1 k.c.);
- obowiązek potwierdzenia zawarcia umowy ubezpieczenia tymczasowego dokumentem ubezpieczenia (art. 811 § 1 k.c.);
- obowiązek udzielenia ubezpieczającemu będącemu osobą fizyczną informacji, o których mowa w art. 13 a ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

Nic nie stoi na przeszkodzie, by ogólne warunki ubezpieczenia tymczasowego i ogólne warunki ubezpieczenia docelowego zawarte zostały w jednym dokumencie. Należy jednak pamiętać o klarownym, zrozumiałym i jednoznacznym rozdzieleniu w treści o.w.u. elementów dotyczących obu umów, tak aby ubezpieczający nie miał żadnych wątpliwości, że chodzi o dwie różne umowy ubezpieczenia.

Dokument zawierający ogólne warunki ubezpieczenia (zarówno w przypadku, gdy dotyczy on wyłącznie tymczasowej umowy ubezpieczenia, jak i wówczas, gdy odnosi się zarówno do umowy tymczasowej, jak i docelowej) powinien zostać doręczony ubezpieczającemu przed zawarciem umowy tymczasowej.

wej. Jeśli tak się stanie, będzie on wiązał ubezpieczającego w obu stosunkach prawnych. W przypadku, gdy dokument ogólnych warunków ubezpieczenia dotyczy obu umów, a doręczony byłby ubezpieczającemu po zawarciu umowy tymczasowej, a przed zawarciem umowy docelowej (jeśli do jej zawarcia dojdzie), wiąże wyłącznie w odniesieniu do stosunku prawnego z umowy docelowej.

W przypadku, gdy okres świadczenia ochrony tymczasowej jest stosunkowo krótki (zapewne nie dłuższy niż jeden miesiąc), zaś po wygaśnięciu umowy tymczasowej została zawarta umowa docelowa, należy uznać za dopuszczalne potwierdzenie przez zakład ubezpieczeń faktu zawarcia obu umów ubezpieczenia jednym dokumentem ubezpieczenia (wystawianym po zawarciu umowy docelowej). Jeśli jednak okres świadczenia ochrony tymczasowej jest dłuższy, zwlekanie z potwierdzeniem zawarcia umowy tymczasowej mogłoby godzić w uzasadnione interesy ubezpieczającego. Należy w takim przypadku wystawić osobny dokument ubezpieczenia stwierdzający zawarcie umowy tymczasowej, później zaś (o ile dojdzie do zawarcia umowy docelowej) kolejny dokument odnoszący się do umowy docelowej.

Tymczasowa umowa ubezpieczenia – podobnie jak każda inna umowa ubezpieczenia – może być zawarta w dowolnej formie. Nie ma żadnych przeszkód prawnych, by umowa tymczasowa była zawarta na odległość – w szczególności przez telefon lub za pomocą komunikacji internetowej. Jest bardzo pożądane (choć nie ma takiego obowiązku prawnego), by ubezpieczyciele uprzedzali swoich klientów o tym, że złożenie przez nich oferty zawarcia docelowej umowy ubezpieczenia jest z mocy doręczonych im wcześniej ogólnych warunków ubezpieczenia traktowane jako oferta natychmiastowego zawarcia umowy tymczasowej. Klient, który wie, że zawarł najpierw tymczasową umowę ubezpieczenia, docenia działania ubezpieczyciela służące pokryciu bieżącego ryzyka, a z drugiej strony nie będzie miał oporów przed zapłaceniem składki ubezpieczeniowej za okres, w którym świadomie korzystał ze świadczonej na jego rzecz tymczasowej ochrony ubezpieczeniowej.

5. Składka za ochronę tymczasową

Okres świadczenia ochrony tymczasowej jest czasem trwania odpowiedzialności ubezpieczyciela. Konieczne jest więc obliczenie składki ubezpieczeniowej za ten okres (art. 813 § 1 k.c.). Składka ubezpieczeniowa należna za ochronę tymczasową powinna zostać określona po dokonaniu oceny ryzyka ubezpieczeniowego związanego z tą ochroną (art. 18 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej). Jeżeli zakres ochrony tymczasowej i ochrony docelowej różnią się od siebie, wówczas składki określone w umowie tymczasowej i docelowej powinny odzwierciedlać to zróżnicowanie.

Spotykana niekiedy postawa ubezpieczycieli polegająca na niepobieraniu składki ubezpieczeniowej za okres ochrony tymczasowej w sytuacji, gdy nie doszło do zawarcia umowy docelowej, jest niezgodna z bezwzględnie obowiązującymi przepisami art. 805 § 1 i 813 § 1 k.c. Nie budzi wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie, że umowa ubezpieczenia jest czynnością prawną

dwustronnie obowiązującą i zarazem odpłatną. W każdym przypadku, gdy doszło do zawarcia umowy ubezpieczenia ubezpieczający zobowiązuje się do zapłacenia składki (art. 805 § 1 k.c.), zaś składkę tę oblicza się za czas trwania odpowiedzialności ubezpieczyciela (art. 813 § 1 k.c.). Jeśli więc ubezpieczyciel świadczył ochronę ubezpieczeniową, należy mu się za to składka. Istnienie roszczenia o zapłacenie składki za ochronę tymczasową jest przy tym niezależne od faktu zawarcia umowy docelowej⁶.

W literaturze niemieckiej podkreśla się, że w przypadku gdy bezpośrednio po okresie świadczenia ochrony tymczasowej zawierana jest przez strony umowa docelowa, wówczas dla celów obliczania składki ubezpieczeniowej traktuje się oba okresy ubezpieczenia w taki sposób, jak gdyby były one skutkiem zawarcia jednej umowy ubezpieczenia. Dzięki temu ubezpieczający unika konieczności płacenia za okres ochrony tymczasowej relatywnie wysokiej składki pobieranej za ubezpieczenie krótkookresowe. Jeżeli jednak nie dochodzi do zawarcia umowy docelowej, wówczas ubezpieczyciel może pobrać składkę adekwatną do krótkiego okresu świadczenia ochrony ubezpieczeniowej⁷.

Ubezpieczający przed zawarciem umowy tymczasowej powinien oczywiście znać wysokość składki należnej za ochronę tymczasową. Oznaczenie wysokości składki może jednak zakładać zróżnicowanie jej ostatecznej wysokości w zależności od tego, czy dojdzie do zawarcia umowy docelowej.

6. Zakończenie ochrony tymczasowej

Ochrona tymczasowa kończy się w przypadkach określonych w treści umowy tymczasowej – z uwzględnieniem wszakże bezwzględnie obowiązujących przepisów ustaw. Należy wskazać następujące przypadki:

- tymczasowa ochrona ubezpieczeniowa kończy się w chwili, w której dochodzi do zawarcia docelowej umowy ubezpieczenia;
- tymczasowa ochrona ubezpieczeniowa kończy się po upływie określonego terminu od dnia zawarcia umowy, z której ochrona ta wynika (umowa tymczasowa na czas oznaczony);
- tymczasowa ochrona ubezpieczeniowa kończy się wskutek zawarcia przez ubezpieczającego i ubezpieczyciela umowy o rozwiązaniu umowy tymczasowej.

Ponadto, w przypadku ubezpieczeń majątkowych tymczasowa ochrona ubezpieczeniowa kończy się:

- w przypadku wypowiedzenia przez ubezpieczyciela umowy ubezpieczenia z ważnych powodów określonych w ustawie lub ogólnych warunkach ubezpieczenia (art. 812 § 5 k.c.);

⁶ Warto wspomnieć, że przeciwko świadczeniu ochrony ubezpieczeniowej za darmo lub za składkę, która nie jest adekwatna do ponoszonego przez ubezpieczyciela ryzyka, wypowiedziała się Komisja Nadzoru Finansowego – Pismo Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego Andrzeja Jakubiaka z dnia 2 października 2012 r. (DNU/W1/606/154/1/12/EU), http://www.knf.gov.pl/Images/Adekwatnosc_sk%C5%82adek_ZU_03-10-12_tcm75-32027.pdf

⁷ H.-L.Weyers, M.Wandt, op.cit., s. 74.

- w przypadku, gdy wskutek niezapłacenia przez ubezpieczającego składki, ubezpieczyciel wypowiedział umowę tymczasową na podstawie art. 814 k.c.;
- w razie skutecznego wypowiedzenia umowy tymczasowej przez którąkolwiek ze stron w przypadku ujawnienia okoliczności, która pociąga za sobą istotną zmianę niebezpieczeństwa wypadku (art. 816 k.c.).

W przypadku ubezpieczeń osobowych tymczasowa ochrona ubezpieczeniowa kończy się w przypadkach dotyczących wszystkich umów ubezpieczenia, a ponadto:

- po wypowiedzeniu umowy tymczasowej przez ubezpieczającego zgodnie z treścią art. 830 § 1 k.c.;
- w braku odmiennego zastrzeżenia, gdy w związku z niezapłaceniem składki lub jej raty, umowę można uznać za wypowiedzianą przez ubezpieczającego zgodnie z treścią art. 830 § 2 k.c.

Powodem zakończenia świadczenia przez ubezpieczyciela tymczasowej ochrony ubezpieczeniowej może być również odmowa zawarcia umowy docelowej (odrzućenie oferty zawarcia umowy docelowej złożonej przez ubezpieczającego). Nie dotyczy to jednak umów ubezpieczeń na życie, bowiem uznanie, że jednostronna decyzja ubezpieczyciela mogłaby unicestwić stosunek prawny ubezpieczenia na życie naruszałoby normę prawną zawartą w art. 830 § 3 k.c. Przepis ten głosi, że ubezpieczyciel może wypowiedzieć umowę ubezpieczenia na życie jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie. Z pozoru, w opisywanym przypadku nie chodzi o wypowiedzenie umowy ubezpieczenia na życie, lecz o zastrzeżenie w takiej umowie warunku rozwiązującego, to jednak należy dostrzec, że ziszczenie się warunku uzależnione jest wyłącznie od woli ubezpieczyciela. Skutek odrzucenia przez ubezpieczyciela oferty zawarcia umowy docelowej byłby więc identyczny jak złożenie wypowiedzenia umowy ubezpieczenia na życie.

7. Podsumowanie

Ochrona tymczasowa jest użytecznym i potrzebnym instrumentem, zapewniającym praktyce ubezpieczeniowej możliwości elastycznego reagowania na potrzeby klientów. Uwagi poczynione w niniejszym artykule mają na celu dostrzeżenie faktu, że choć ochronie tymczasowej ustawodawca nie poświęcił ani jednego przepisu, to jednak bardzo wiele regulacji prawnych do niej się odnosi. Dzięki ich przestrzeganiu system polskiego prawa ubezpieczeniowego zapewnia bezpieczeństwo wszystkim uczestnikom obrotu – zarówno wówczas, gdy ich prawa mają charakter tymczasowy, jak i wówczas, gdy chodzi o uprawnienia o charakterze stałym.

prof. UAM dr hab. Marcin Orlicki

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Prawa i Administracji

Katedra Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego

Temporary Coverage in Insurance Contracts

The article is devoted to temporary coverage which is granted prior to the conclusion of the permanent contract of insurance. This protection results from the fact of the conclusion of the temporary insurance agreement, which establishes a separate legal relationship, in principle, independent of the legal relationship arising from the final agreement. Even if a permanent contract is not concluded, the obligations of the parties of the temporary agreement ought to be fulfilled (including the claims payment by the insurer in the event of an insurance accident and the premium payment by the policyholder).

Keywords: temporary coverage, temporary contract, final contract, insurance premium.